

Motion till riksdagen 2022/23:2394

av Rasmus Ling m.fl. (MP)

med anledning av prop. 2022/23:109 Utökade polisiära befogenheter i gränsnära områden

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår regeringens proposition i sin helhet med undantag för de delar som rör kamerabevakning av fordon i gränsnära områden och lagringstiden för fordonsavgifter.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av tillräcklig dokumentation och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka diskrimineringslagen och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Regeringen föreslår i propositionen lagändringar som ger främst polisen utökade befogenheter vid vissa flygplatser, hamnar och järnvägsstationer, vid broar för vägtrafik till eller från utlandet och vid gränsövergångsställen på allmänna vägar. Befogenheterna innebär utökade möjligheter att ingripa för att göra inre utlänningskontroller och för att förebygga brott.

Miljöpartiet anser att riksdagen bör avslå propositionen i sin helhet med undantag för de delar som rör kamerabevakning av fordon i gränsnära områden. Förslaget innebär alltför långtgående inskränkningar i enskildas fri- och rättigheter och en tydlig risk för en ökad etnisk profilering och diskriminering. Detta har också framförts av flertalet tunga remissinstanser, såsom redovisas nedan.

Inre utlänningskontroller och befogenheter vid sådana kontroller

Regeringens förslag innebär att i gränsnära områden ska polismän och kustbevakningstjänstemän få utökade möjligheter att göra inre utlänningskontroller. En polisman eller kustbevakningstjänsteman ska till exempel få kroppsvisitera en utlänning som inte överlämnar pass eller andra identitetshandlingar, om det kan antas att utlänningen bär handlingarna på sig. Vidare ska ett transportmedel få genomsökas, om det kan antas att handlingarna förvaras där.

Förslaget har fått kraftfull kritik från flera remissinstanser, inklusive Diskrimineringsombudsmannen (DO) och Civil Rights Defenders, som avstyrker förslaget. Civil Rights Defenders ser en särskild risk för profilering utifrån ras eller etnicitet. DO anför att förslaget öppnar för att åtgärder kommer att vila på subjektiva bedömningar, med en klar risk för diskriminerande effekter. Även Justitiekanslern (JK) anser att förslaget är oproportionerligt och att kravet för när inre utlänningskontroller ska få utföras är för lågt ställt. Enligt JK finns det en uppenbar risk att kontrollerna kommer att utföras på godtyckliga grunder och en betydande risk att de kommer att tillämpas på ett diskriminerande sätt. Enligt Justitieombudsmannen (JO), som inte heller är beredd att tillstyrka förslaget, kan befogenheterna, i frånvaro av andra rättssäkerhetsgarantier, komma att tillämpas t.ex. på ett diskriminerande sätt. Även Stockholms universitet anser att förslaget kan komma att innebära etnisk diskriminering.

Att flera centrala myndigheter med uppgift att värna rättssäkerheten, enskildas rättigheter och skyddet mot diskriminering i så skarpa ordalag kritiserar förslaget bör tas på stort allvar. Att åsikterna delas av civilsamhällesorganisationer och universitet stärker bilden ytterligare. Miljöpartiet delar ovanstående remissinstansers farhågor avseende risken för etnisk profilering och diskriminering. Regeringen hävdar att befogenheten att kroppsvisitera inte får användas rutinmässigt, utan endast om det kan antas att utlänningen bär pass eller andra identitetshandlingar på sig som han eller hon inte visar upp. Det framstår dock som oklart hur denna bedömning ska göras från fall till fall på ett rättssäkert sätt.

Som Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden påpekar är ”anledning att anta” det lägst ställda beviskravet i rättegångsbalken (1942:740) och innebär att det räcker att det finns någon omständighet, även om den är vag, som talar för saken för att kravet ska anses vara uppfyllt. Miljöpartiet anser att beviskravet ”kan antas” är för lågt ställt när det handlar om så pass ingripande åtgärder som bl.a. kroppsvisitationer.

Mot denna bakgrund bör riksdagen avslå förslaget.

Befogenheter att förebygga brott

Regeringen föreslår att en polisman i ett gränsnära område ska få kroppsvisitera en person som reser in till eller ut ur landet samt genomsöka ett transportmedel som används vid en inresa till eller utresa från landet.

Civil Rights Defenders, Diskrimineringsombudsmannen, JO och Stockholms universitet avstyrker även detta förslag. JK anser att kraven för när tvångsmedlen ska få användas är för låga och måste höjas. Även Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden anser att förslaget inte kan läggas till grund för lagstiftning, eftersom det är alltför otydligt och lämnat alltför stort utrymme för subjektiva bedömningar.

Regeringen föreslår alltså att kroppsvisitationer ska få göras i förebyggande syfte. Som regeringen påpekar förutsätter användningen av tvångsmedel inom brotts-

bekämpningen i princip att det finns anledning att anta att ett brott har begåtts, eftersom tvångsmedel som huvudregel får användas endast inom ramen för förundersökningar. Men eftersom polisen har svårt att bygga upp den misstanken ska kroppsvisitationer enligt förslaget få göras i förebyggande syfte, dvs. utan en konkret brottsmisstanke. Regeringen hänvisar till vissa befintliga möjligheter att använda tvångsmedel utan att det finns en konkret brottsmisstanke. Regeringen hänvisar bl.a. till förarbetsuttalanden avseende tillämpningen av EU:s gränskodex, som möjliggör genomsökande av bl.a. slutna utrymmen om polisen har fått skäl att misstänka att utlänningar vid en viss tidpunkt och ett visst gränssnitt försöker att illegalt ta sig in i landet. Miljöpartiet vill understryka risken att detta innebär att blotta försöket av en person som saknar visering eller uppehållstillstånd att söka asyl vid en svensk gräns, skulle ge brottsbekämpande myndigheter befogenheten att kroppsvisitera personen. Detta eftersom de allra flesta asylsökande saknar rätt att uppehålla sig i landet, men får den rätten tillfälligt genom att registrera en asylansökan. Detta ligger i sakens natur. Om regeringens avsikt med detta förslag är att alla som försöker ta sig in i Sverige för att utnyttja den mänskliga rättigheten att söka asyl ska få kroppsvisiteras i de gränsnära områdena, är det mycket anmärkningsvärt.

Regeringen tar också som exempel att en tulltjänsteman eller kustbevakningstjänsteman i dag bl.a. får kroppsvisitera en person som i omedelbart samband med inresa till eller utresa från landet uppehåller sig i vissa områden, om det finns anledning att anta att han eller hon har med sig egendom som kan tas i beslag på grund av vissa brott. Här hänvisar regeringen till praxis som ger vid handen att en tjänstemans subjektiva bedömning att en resande ser nervös ut utgör tillräcklig grund för en tillämpning av befogenheten kroppsvisitation i samband med inresa till eller utresa från landet. Nu vill regeringen alltså utvidga denna möjlighet till de gränsnära områdena, samtidigt som regeringen betonar att befogenheten bör få användas utifrån faktiska omständigheter, inte allmänna spekulationer eller antaganden. Miljöpartiet anser att det är ytterst tveksamt om regeringens förslag lever upp till kraven på rättssäkerhet och förutsebarhet.

Miljöpartiet delar bl.a. Justitiekanslerns bedömning att kraven för när tvångsmedlen ska få användas är för låga. Vi delar också Justitieombudsmannens farhåga att de gränsnära områdena blir en form av visitationszoner där var och en kan bli föremål för tvångsåtgärder utan den urskiljning som lagstiftaren avsett. Att reglerna kan tillämpas på ett diskriminerande sätt, som JO anför, är uppenbart. Som Säkerhets- och integritetsskyddsnamnden anför saknas en rättslig reglering av vad som är brottsförebyggande verksamhet och vilka krav som ställs på sådan verksamhet. Därför saknas också de rättssäkerhetsgarantier som finns t.ex. i förundersökningar. Sammantaget anser Miljöpartiet att förslaget är behäftat med sådana brister avseende rättssäkerhet och respekt för den enskildes rättigheter att riksdagen bör avslå förslaget.

Vikten av dokumentation

Miljöpartiet delar bl.a. JO:s synpunkt att det är av största vikt att ingripanden enligt den föreslagna lagen dokumenteras på ett tillfredsställande sätt, eftersom det innebär bl.a. ett incitament för beslutsfattaren att tänka över vilken typ av ingrepp han eller hon överväger och om förutsättningarna är uppfyllda, eftersom han eller hon ska kunna redovisa det i skriftlig form. Dokumentationen är också en förutsättning för att tillämpningen ska

kunna kontrolleras i efterhand. Miljöpartiet anser att regeringens förslag till vad som bör dokumenteras bör kompletteras med en motivering kring varför tjänstepersonen ansåg att ingripandet var nödvändigt och proportionerligt. Detta eftersom det både i det enskilda fallet och på ett generellt plan kan öka myndigheternas vana och rutiner när det gäller den sortens bedömningar. Riksdagen bör därför tillkännage detta för regeringen.

Stärk diskrimineringslagen för att skydda enskilda

Enskilda har ett svagare skydd mot diskriminering i diskrimineringslagen vid kontakter med vissa myndigheter än vid kontakter med andra myndigheter. Dagens utformning undantar myndighetsutövning av bl.a. tull och polis, vilket utgör en begränsning i individers skydd mot diskriminering från myndigheternas sida. Endast ett diskriminerande bemötande omfattas, inte t.ex. fall där polisens eget urval av personer att kontrollera kan vara diskriminerande. Detta har lett till att Diskrimineringsombudsmannen (DO) inte har kunnat utreda eller driva ett stort antal fall som rör exempelvis etnisk profilering. DO uppger att detta är skälet till att DO, när det 2013 framkom att polisen i Skåne hade upprättat register över romer, i sin tillsyn inte kunde granska själva sakfrågan. DO anser därför att det är absolut nödvändigt att diskrimineringslagens förbud mot diskriminering utökas till att även omfatta myndigheters åtgärder – eller underlåtenhet att vidta åtgärder – i förhållande till allmänheten. Förslaget har också stöd bland ett stort antal antidiskrimineringsbyråer. Ett sådant förslag presenterades i betänkandet Ett utökat skydd mot diskriminering (SOU 2021:94). Miljöpartiet anser att det är mycket angeläget att förslaget genomförs, särskilt med hänsyn till de långtgående befogenheter som föreslås ges till olika myndigheter – både i den nu aktuella propositionen – och i en rad andra rättspolitiska och migrationspolitiska förslag som lagts fram i Tidöavtalet. Riksdagen bör därför tillkännage detta för regeringen.

Rasmus Ling (MP)

Amanda Lind (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Camilla Hansén (MP)

Ulrika Westerlund (MP)

Jan Riise (MP)